

Attsjö Kronogård – berättelser

Innehållsförteckning:

Israel Jonasson på Attsjö Kronogård 1812 – 1853	sid 2
Allan Karlsson minns grannarna på Kronogård	sid 4
Greger Johansson på Attsjö Torsagård om några av föräldrarnas minnen av Henning på Kronogård	sid 7

Israel Jonasson på Attsjö Kronogård 1812-1853.

År 1812 års ålder blev Israel Jonasson brukare på Attsjö Kronogården endast 22 år gammal. Hans farfar som bar samma namn hade varit en välbärgad och ansedd nämndeman på Västorps Amundsgård i Furuby socken. Nu ville barnbarnet också bli en respekterad man. Tre år senare gifte han sig med den fem år yngre Cajsa Samuelsdotter från Stora Lysteryd. Genom att bli brukare på Attsjö Kronogård och leva ett anständigt liv tillsammans med sin familj, tänkte Israel visa att han bråddes på farfadern. Att bli självägande bonde och därmed kunna utses till nämndeman var däremot ouppnåeligt. Cajsa födde sju barn, men de tre mellersta dog av kikhosta eller av slaget, dvs. plötsligt utan känd anledning, innan tre års ålder. År 1835 lät bergsrådet Aschan överföra Kronogårds skogs- och åkermark till Attsjö Båtsmansgård som han just hade förvärvat. Israel Jonasson med familj bodde kvar på Kronogård, som kom att kallas Lilla Norregård, och blev brukare av 5/32 mantal Attsjö Norregård. Med utsökt vacker handstil undertecknade och godkände han, på Åryd bruk den 21 mars 1835, det hårda kontraktet som kom att styra familjens liv i ytterligare elva år:

Brukaren skulle hålla hemmanets byggnader och gårdsgårdar i gott skick. Han måste i rättan tid betala de skatter och avgifter som låg på gården. Den årliga skatten till bergsrådet Aschan bestod av dagsverken på Båtsmansgården; två mansdagsverken i veckan vintertid och tre dito sommartid samt tolv kvinnodagsverken under skördetiden – allt på egen kost. Om brukaren blev tillsagd måste han dessutom utföra körslor eller andra arbeten och betalades då lika mycket som alla andra. Israel fick kola på hemmanets skog efter utsyning, men erhöll tolv shilling mindre betalt per läst (2m³) jämfört med självägande bönder. Efter utsyning tilläts svedjande av toppar och ris på lämpliga ställen. Om brukaren svedjade utan lov eller vid fel tidpunkt, sades kontraktet upp. Om skada skedde vid svedjning blev han skyldig att betala skadestånd. Israel fick inte så höstråg efter skörd av korn eller potatis, utan måste låta jorden ligga i träda ett år. All jord skulle bearbetas varje höst. Brukaren förbjöds att överlåta lin- eller potatisland och fick inte bruka eller beså marken tillsammans med andra (hälftensåning). Israel Jonasson kom att hållas ansvarig om han lät kringstrykare eller annat obehörigt folk övernatta eller bo på gården. Han beordrades också att genast anmäla om han såg personer som kunde vara till men eller skada för Åryd bruk. Israel förbjöds både att tillhandahålla dragare för främmande personer och att uträtta körslor, körningar eller annat arbete, så vida inte bruket hade gett order därom. Han måste noggrant se till att ingen stal vare sig på gården eller på skogsmarken. Om nävertäkt eller barktagning förekom skulle detta genast anmälas till bruket, annars sades kontraktet upp och brukaren måste avflytta. Brukaren fick bara ta trädtoppar och syrskog till ved, inte dugliga träd eller skog som kunde användas till kolning. På inga villkors vis fick foder avlägsnas från gården. Israel Jonasson och hans folk skulle vara ärliga, nyktra och uppföra sig anständigt. När bud om arbete eller andra förrättningar kom, skulle de tillsagda genast infinna sig och arbeta på de tider bruket bestämde. Om olydnad, otrohet, eller oanständigt leverne kom i dagen eller vid brott mot bestämmelserna i detta kontrakt, måste brukaren omedelbart flytta från hemmanet. (Lessebo bruksarkiv)

Israel lade under 34 år alla sina krafter på att uppfylla de hårda arrendekontrakten. Vid 56 års ålder var han utsliten. Utfattig och arbetsförmögen blev Israel med fru inhysingar hos sonen Johan, som hade övertagit arrendet för 5/32 Norregård 1846. Tre år senare flyttade denne bort från gården och bergsrådet Johan Ludvig Aschans hårda regemente för att bli torpare på Lilla Holma. År 1853 uppfördes på Norregårds utmarker en backstuga som kom att kallas Attsjölyckan och där framlevde Israel och hustrun Cajsa sexton långa år som fattighjon. Människor som inte hade någon fast egendom kunde inte räkna med en trygg ålderdom, utan riskerade att bli utblottade när arbetsförmågan tog slut. År 1869 dog Israel Jonasson 90 år gammal och hustrun Cajsa året därpå.

Allan Karlsson minns grannarna på Kronogård.

Allan Karlsson föddes 1934 på Attsjö Norregård och från sin tidiga barndom minns han "Kalle och Thilda" som ägde och brukade Kronogård. Kalle hade mörkt hår som grånade efterhand. Han var en väldigt stark karl, inte så lång men mycket kraftig och det gick många historier om hans stora styrka. En dag när Kalle var ute på åkern och plöjde kom några gående förbi och frågade efter vägen till Dädesjö. "De' e' den vägen där", sa Karl och lyfte plogen. "Åt de hållet", fortsatte han och pekade med hela plogen i luften. Kalle och Tilda hade en son som hette Hjalmar och var "idiot", som man kallade det på den tiden. Hjalmar var så våldsam att han hölls inlåst i ett rum på vinden och kunde inte släppas ut. På Kronogård fanns fyra döttrar. Klara blev piga hos prästen i Furuby och när han flyttade följde hon med. Hela sitt liv arbetade hon som prästapiga. Ammy gifte sig med min farbror Ernst och Hildur med Arvid Jonasson på Källebacke. Ett tag arbetade han som eldare och lokförare på Attsjöbanan, men något stadigt jobb hade han inte. Sedan reste Arvid till Stockholm och familjen flyttade efter. Kalle och Thildas yngsta dotter Signe bodde hemma länge, men gifte sig på 1940-talet och flyttade till Linköping. Det var efter att föräldrarna hade dött. Karl Johansson och Mathilda Johansdotter, som de egentligen hette, dog 1939 respektive 1940. Allan kommer ihåg hur man satte ut deras kistor i logen, innan det var dags för begravningarna.

Karl och Mathildas äldste son Henning övertog gården. Han var stor och kraftig, inte så lång men mycket muskulös och stark. Henning kunde se skräckinjagande ut när hans ögon blixtrade till, så kände man inte honom kunde man bli lite rädd, men Henning va den snällaste människa som fanns. Han gjorde inte en fluga förnär, men hade en jargong av Guds nåde.

Foto: Privat ägo

Henning kunde berätta historier men behövde lite smörja – och det intog han ganska ofta. Han var himla snäll och hjälpsam, men for illa med sin kropp. Ibland kom han hem sent och gick å la sig i ett utkyllt hus på vintern. När Henning fått i sig lite, brukade han hålla tal för folk som fyllde år och började alltid med. - Nu ska ja hålla ett litet föredrag, och så berättade han om sina egna förtjänster och till sist sa han: - Å du vet att ja allti vatt en bra kamrat! Så slutade alla hans tal. En av gångerna när det var födelsekalas och Henning började hålla ett anförande, precis som han alltid brukade, blev han avbruten av en svenskamerikan, Carl Pettersson oppe på Attsjötorp: - Ja ja ja, Henning Karlsson, men nu ska **jag** hålla ett litet tal. - Håll käften på dej, gubbdjäväl. Nu e' de jag som talar, sa Henning och fortsatte berätta om sig själv.

Henning kallades för Stubbakungen, för under kriget bröt han stubbar och sålde till bränsle. På Kronogård hade de en stenhjätte, ett stativ med vev och utväxling och vajrar, som egentligen användes för att bryta upp stora stenar, och den använde Henning för att bryta stubbar. Kanske använde han ibland också dynamit, det vet jag inte riktigt. Under andra världskriget var det många fler än Henning som bröt stubbar. På mossodlingarna låg det många sådana som man kunde spränga loss med dynamit. Sedan högg man söner dem men inte så himla mycket. Ju grenigare de var, ju bättre fyllde de och man sålde per kubikmeter. Sedan höggs stubbarna sönder till ved för att eldas i större pannor, som på Mejeriet och Sanatoriet Lugnet i Växjö. Stubbakungen blev inte rik på att sälja till dom, men han hade så han klarade sig.

I Attsjön draggade Henning upp många stubbar från botten med en krok. Han plockade också upp en massa båtvrak, illa tilltygade gamla urholkade stockbåtar, som han ställde upp mot väggen hemma på Kronogård, för att torka. Henning frågade museet om de var intresserade, men det var de inte utan menade att det fanns så mycket sånt. "Och så blev alla de gamla trästocksbåtarna också till ved, fast vissa av dem var många hundra år gamla", sade Henning klandrande. Allan berättar om den gamla stockbåten, som ligger vid Attsjö skola. Hans kusin, Lennart Karlsson, och Leif Ström på Torslund fiskade i Attsjön och trodde att de hade fått bottennapp, men upptäckte att det var en välbevarad stockbåt. Den drogs upp, placerades utanför skolan och impregnerades efter alla konstens regler, på samma sätt som regalskeppet Wasa. Gustav Karlsson på Sköntorp beströk den en hel sommar.

Allan berättar att Henning under flera år bar plank i Björneke, på en liten såg i Herråkra. Att vara stabbläggare innebar att man bar plank på axeln och uppför trappsteg och balanserade sedan där uppe för att stapla plankorna på höjden. Det krävde god balans och var ett tungt jobb, men Henning tyckte inte att det var så farligt, utan att det värsta var i stället den där sorteringen av bräderna. En gång när han fyllde år så var där lite uppvaktning med tårta och – och lite dricka också. När de satte fram tårtan tog Henning sin sked och började äta. När jubilaren var nöjd, sköt han över tårtan till nästa man runt bordet med orden: "Nu får du fortsätta å äta." Henning var inte så fin i kanten...

Ofta på lördagsförmiddagen cyklade Henning till stan (Växjö). Sedan kom han tillbaka med taxi på eftermiddagen glad i hågen, med en påse strömming i ena handen och en tårtkartong i den andra handen, och med cykeln på taxin. Då sa jag till Ann-Britt att nu ska du få se att det blir tårtkalas i kväll. Och rätt som de var kom han till oss med en tårtkartong under armen. Tårtan var lite illa tilltygad, men tårtkalas blev det. Henning var ju så rysligt glad i sötsaker. När han

började bli gammal och inte kunde klara sig själv flyttade han till ålderdomshemmet Solglimten i Hovmantorp. Där trivdes Henning bra och lärde sig både väva och brodera.

Turbert och Kerstin Johansson flyttade till Kronogård 1952 och hyrde undervåningen. Allan berättar att de bodde där när Greger föddes 1957. En lördagseftermiddag såg Allan att Turbert körde in sin fru till BB i Växjö. På söndagsmorgonen gick han in för att höra hur det hade gått. Turbert stod i köket med dottern Louise och höll på att koka ägg. - Det blev en pojk. En pojk blev det, sade Turbert och tillade - Det går väl an med att vara barnpassare, men det är ett helvete å va hushållerska! - Jag glömmer det aldrig, kommenterar Allan och Greger inflikar att hans storasyster Louise sjöng en visa sedan som gick så här: – När mamma låg på BB och skulle föda Greger, så kokte pappa bara ägg. Våren 1958 flyttade familjen till Furuby.

Henning Karlsson dog 1977. I slutet av 1970-talet köpte Allan Karlsson Kronogård med 36 ha produktiv skogsmark och tio tunnland stenig åker- och betesmark.

Greger Johansson på Attsjö Torsagård om några av föräldrarnas minnen av Henning på Kronogård.

Inspelat den 11 juli 2022

När Gregers föräldrar precis hade flyttat till Kronogård fick mamma Kerstin rabarber av Henning och var ju jätteglad över detta för hon tyckte om att göra rabarbersaft, tills en dag när hon tittar ut och ser att Henning står där och skvätter runt och tömmer pottan över rabarberna. En annan gång var det nära ögat att det hade gått riktigt illa: De bodde i nedre våningen på Kronogård och Henning där uppe. En dag kände Kerstin att det luktade bränt, så hon gick upp för trappan för att kolla vad det var. På den så hade det precis kommit sådana där elektriska kokplattor och det hade Henning köpt sig en. Kokplattan var illröd och vattnet i grytan hade för länge sedan kokat bort, medan Henning låg på rygg i soffan och sov. För övrigt talade Kerstin alltid om hur snäll Henning var och det som mamma berättade, vet Greger är riktigt sant. Inte en gång att han klagade när vi som små skrek på nätterna och ville ha mat. Också pappa Turbert tyckte att en snällare människa än Henning, det fanns inte.

Om Turberts första jakt:

- Henning var ju med och instruerade pappa om hur man skulle skjuta älg och det var ju klart, det var nog inte den bästa till att göra det. Pappa var med på sin första jakt när han var tretton år. På den tiden hade han en Remington laddad med ett skott och Henning hade sagt till pappa att sikta lite bakom örat på älgen. Det var väl inte rätt instruktion precis eftersom träffyten är för liten, men det var precis vad pappa gjorde - och han fick tjuren på plats.

Henning var med i jaktlaget under många år, men det var rent socialt för han sköt ju sällan något. Och naturligtvis fanns det några som var besvärade av detta för dom visste ju aldrig när Henning hade sett någon älg på riktigt eller inbillat sig det. Vid återsamlingen efter jakten berättade Henning en av gångerna att han hade sett en ko eller tjur som var skjutbar och då undrade jaktkamraterna: - Varför i hela friden sköt du inte? Greger säger förklarande till oss: - Det är ju klart att när det inte fanns någon älg där, så var det ju inte lätt att skjuta den. Henning, som fann sig snabbt, sade att riktningen upp emot backen var ju mot Herråkra och han kunde inte skjuta ditåt, för skottet skulle ju kunna ta någon som plockade potatis där. Då svarade en av de andra jägarna: - Ja men Henning, vi är ju i november. Potatisen är upplockad för länge sen, så har de inte fått upp dom nu, så kan det väl kvitta om du skjuter vederbörande. Detta är en av historierna om Henning som Greger inte vet hur sann den är, men alldeles sann är följande historia.

Henning kom hem från Växjö en förmiddag och det hade nog varit en ganska vinglig cykeltur till Attsjö. Turbert begav sig i väg med bilen mot Furuby och när han kom ut på vägen så mötte han en motorcykel och såna var ju ganska vanliga på den tiden. När Gregers pappa kom till Lysteryd vägskäl så låg där ett paket i gropkanten - och motorcykeln hade kört rätt över den. Då tänkte Turbert att detta har nog med Henning att göra och mycket riktigt; det var Hennings ost som låg där, en hel lång Port Salut ost som motorcykeln hade delat i två delar.